Araştırma Makalesi/Research Article

Demokrasi Algısının Vergi Uyumu Üzerindeki Etkisi: Kurumsal Güvenin Aracı Rolü ve Yolsuzluk Algısının Düzenleyici Etkisinde Amerika Birleşik Devletleri Örneği

Murat YILDIRIM[*]
Muhammed Fatih IŞIKMAN[**]
Bahadır Sazak DOĞAN[***]

Öz

Bu çalışma, demokrasi algısı ile vergi uyumu arasındaki ilişkide kurumsal güven değişkenlerinin aracı rolünü ve yolsuzluk algısının düzenleyici etkisini incelemektedir. Araştırmada, Dünya Değerler Anketinin yedinci dalgasına ait Amerika Birleşik Devletleri verileri kullanılmıştır. Örneklem 2.454 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırma modeli, Hayes'in PROCESS Makro Model 14 yaklaşımı ve 5.000 bootstrap örneklemesi kullanılarak test edilmiştir. Bulgular, demokrasi algısının vergi uyumu ile doğrudan ilişkili olmadığını, ancak bazı kurumsal güven değişkenleri üzerinden dolaylı ilişkiler sergilediğini göstermektedir. Ayrıca yolsuzluk algısının bu dolaylı ilişkiler üzerinde düzenleyici bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Vergi Uyumu, Demokrasi, Kurumsal Güven, Yolsuzluk*

[*]Dr.Öğr.Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, murat.myildirim@gop.edu.tr; https://orcid.org/0000-0002-0204-6446

[**]Arş.Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, muhammedfatih.isikman@gop.edu.tr; https://orcid.org/0000-0001-9301-4222

[***]Dr.Öğr.Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, bahadirsazak.dogan@gop.edu.tr; https://orcid.org/0000-0002-5215-287X

Makalenin Gönderilme Tarihi: 16.03.2026 **Kabul Tarihi:** 30.06.2026

The Impact of Perceptions of Democracy on Tax Compliance: The Mediating Role of Institutional Trust and the Moderating Effect of Perceptions of Corruption-The Case of the United States

Abstract

This study investigates the mediating role of institutional trust and the moderating effect of corruption perception in the relationship between democracy perception and tax compliance. The study utilized data from the seventh wave of the World Values Survey conducted in the United States. The sample includes 2,454 participants. The research model was tested using Hayes' PROCESS Macro Model 14 approach with a 5,000 bootstrap sample. The findings show that perceptions of democracy are not directly related to tax compliance, but have indirect relationships through specific institutional trust variables. It was also found that the perception of corruption plays a moderating role in these indirect relationships.

Keywords: *Tax Compliance, Democracy, Institutional Trust, Corruption*

JEL Classification Codes: *H26, D73, Z13*

Giriş

Demokrasiyi en sade şekliyle halkın kendi kendisini yönetmesi durumu olarak tanımlamak mümkündür (Hocaoğlu vd., 2023:151-152). Diğer bir ifadeyle, devletlerin politikalarını şekillendirirken vatandaşı olan tüm bireylerin eşit haklara sahip olduğu yönetim şekline demokrasi denilmektedir (Tosuner ve Demir, 2009:11-12). Demokrasinin bir toplumun çağdaş olabilmesi adına gerekli olan önkoşullardan bir tanesi olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Zira demokrasi, bir yönetim şekli olmakla birlikte vatandaşların devletlerine ve devlet kurumlarına duydukları güvenin şekillenmesine etki eden aktörlerden bir tanesidir. Çünkü doğrudan demokrasinin olduğu ülkelerde vatandaşlar vergi kanunları üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak söz hakkına sahip olabilmektedir. Aynı zamanda demokrasilerde bireyler seçim dönemlerinde fikir alışverişinde bulundukları için sahip oldukları bilgi düzeyi artmakta ve bu da daha çok insanın vergi konusundaki bilgi düzeyi artışını da beraberinde getirmektedir (Torgler, 2002:51). Demokrasinin vergi uyumuyla ilişkisi, kamu maliyesi, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi vb. birçok bilim dalının ilgi alanı içerisinde bulunan, güncel ve çok yönlü bir araştırma sahasıdır. Vatandaşların devletlerine duydukları güven, devletin şeffaf yönetimi ve meşruiyeti, katılımcı demokratik uygulamalar bu ilişkinin temelini oluşturmaktadır. İlgili çerçevede, demokrasiyle yönetilen kurumların ve katılımcı demokrasi uygulamalarının bireylerin vergi uyumu seviyesini ne yönde ve ne derecede etkilediği konusu da gün geçtikçe daha önemli hale gelmektedir.

Literatürde vergi uyumu temel iktisadi modellerin çoğunda homo economicus olan bireylerin fayda-risk hesaplamaları, vergi-ceza-denetim

oranlarını dikkate alma/algılama düzeyleri, gelir durumu vb. ekonomik değişkenler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bireylere dair sosyolojik/psikolojik değişkenler göz ardı edilmiştir (Allingham ve Sandmo, 1972; Clotfelter, 1983; Yitzhaki, 1987; Alm vd., 1992; Borck, 2004; Christie ve Holzner, 2006; Kirchler vd., 2008). Ancak daha sonraki dönemde gerçekleştirilmiş olan çalışmalar bu iktisadi modellerin vergi uyumunu açıklamada yetersiz kaldığını ortaya çıkartmıştır. Diğer bir ifadeyle, vergi uyumu sadece ekonomik saiklerle açıklanamamakta; toplumsal güven, devletle olan ilişki, adalet algısı, bilgi düzeyi, ahlaki normlar, demokratik katılım vb. bireysel faktörlerin de vergi uyum düzeyine etki ettiği anlaşılmaktadır (Graetz ve Wilde, 1985; Andreoni vd., 1998; Frey ve Feld, 2002; Pujol ve Molero, 2005; Wahl et al., 2007; Lisi ve Pugno, 2011; Hashimzade vd., 2012).

Bu çalışmada, demokrasi algısı ile vergi uyumu kavramları arasındaki ilişkinin yönü ve şiddeti açıklanırken kurumsal güven faktörünün aracılık etkisi ve yolsuzluk algısının da kurumsal güven ile vergi uyumu ilişkisindeki düzenleyici rolü analiz edilmektedir. İlgili çerçevede çalışmanın ilk bölümünde, demokrasi ve demokrasi teorilerinin ardından demokrasi algısı, yolsuzluk algısı, güven ve vergi uyumu kavramları arasındaki ilişki aktarılmaktadır. Akabinde, izleyen bölümde Dünya Değerler Anketi (World Values Survey/DDA) 7. dalga (en güncel dalga) Amerika Birleşik Devletleri (ABD) verileri kullanılarak ampirik analiz gerçekleştirilmektedir. Analiz, eksik gözlemler hariç tutulduktan sonra 2.454 katılımcıdan elde edilmiştir. Çalışmada, demokrasi algısı bağımsız değişken, vergi uyumu bağımlı değişken, altı kamu kurumuna duyulan kurumsal güven aracı değişken ve yolsuzluk algısı düzenleyici değişken olarak ele alınmaktadır. Araştırma modeli, 5.000 bootstrap örneği ile Hayes'in PROCESS Makro Modeli 14 kullanılarak test edilmektedir. İzleyen bölümde, analizin bulguları aktarılmaktadır. Bulgular, demokrasi algısının kurumsal güveni önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Mahkemelere, siyasi partilere ve kamu hizmetlerine duyulan kurumsal güven, vergi uyumu ile önemli bir ilişki sergilemekte ve kısmi aracı etki göstermektedir. Ek olarak, yolsuzluk algısı, kurumsal güven ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi zayıflatmakta ve düzenleyici bir rol sergilemektedir. Koşullu dolaylı etki analizleri, yolsuzluk algısı arttıkça kurumsal güvenin aracı etkisinin azaldığını ortaya koymaktadır. Son olarak analizin bulguları tartışılmakta ve çalışmanın sonucu aktarılmaktadır.

1. Demokrasi ve Demokrasi Teorileri

Demokrasi kavramı geçmişten günümüze farklı insan topluluklarınca çeşitli biçimlerde yoruma ve uygulamalara tabi olmuştur. Demokrasi en genel şekliyle bir halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımlanmıştır; ancak, ilgili kavrama ekonomik, kültürel ve sosyal bağlamda birbirinden farklı anlamlar da yüklenmiştir. Demokrasi kavramının çok yönlü yapısı onu sadece bir yönetim şekli olmaktan çıkartıp eşanlı olarak meşruiyet, yönetişim ve içtimai

katılım vb. geniş alanları da içine alan bir fenomen durumuna getirmiştir (Karakoç ve Özden, 2020; Tunç, 2008). İlgili çerçevede, demokrasi teorileri, bu fenomenin çeşitli yorumlarını ortaya koymaktadır.

Egemenliğin kullanımı açısından demokrasi teorileri olarak; temsili demokrasi, doğrudan demokrasi ve yarı-doğrudan demokrasi teorilerini sıralamak olanaklıdır (Tunç, 2008).

Doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi teorilerinin, demokrasi teorileri içerisinde en çok tartışılan teoriler olduğunu ifade etmek mümkündür (Eser ve Taylan, 2018). Doğrudan demokraside halk karar alma süreçlerine herhangi bir aracı olmadan, direkt, doğrudan ve bizzat dahil olmaktadır. Bu teoride, devletin aldığı tüm kararlara halk referandum, halk girişimi, geri çağırma hakkı gibi yollarla doğrudan müdahil olmaktadır. Referandumda halk bir konuda doğrudan oy kullanarak karar vermektedir. Halk girişimi, bir konuda vatandaşların imza toplayarak yasama organına yasa teklifi sunabilmesiyken (El-wakil ve Mckay, 2020); geri çağırma ise seçmenin görev süresi dolmadığı halde bir kamu görevlisini görevden alabilmelerini sağlayan mekanizmadır (Erol, 2019). Doğrudan demokrasi, ideal demokrasi anlayışı ile en çok örtüşen demokrasi olarak anılmaktadır (Tunç, 2008; Göktolga, 2014).

Temsili demokraside, halk seçtiği temsilciler aracılığıyla yönetime katılmaktadır. Bu demokraside seçimler halkın iradesini yansıtan temel araçlardır. Temsili demokraside vatandaş ile temsilcileri arasındaki bağ seçimden seçime kuruluyormuş gibi gözükse de dilekçe verme hakkı vb. aracı yöntemlerle vatandaşların yönetime katılmaları sağlanmak istenmektedir (Tunç, 2008).

Diğer taraftan yarı doğrudan demokrasi teorisi ise melez bir teoridir. Bu teoride egemenliğin kullanılması vatandaş ve seçtiği temsilcileri arasında pay edilmektedir. Yarı doğrudan demokraside bir taraftan yine halk kendi temsilcilerini seçerken diğer taraftan referandum vb. yollarla yönetime doğrudan katılabilmektedir. İlgili çerçevede, yarı doğrudan demokrasi teorisinin, doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi teorilerinin bir birleşimi olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır (Tunç, 2008).

Az nüfuslu ve küçük topraklara sahip toplumlarda doğrudan demokrasi daha uygulanabilirken çok nüfuslu ve geniş topraklara sahip toplumlarda temsili demokrasi daha uygulanabilir hale gelmektedir (Eser ve Taylan, 2018).

Temsili demokrasilerde demokratik hesap verebilirlik (Papadopoulos, 2007), seçmenin temsilci üzerindeki sınırlı etkisinin bulunması (Malcolm, 2021), seçim sistemlerinin temsil kalitesini olumsuz etkileyebilmesi (Koch ve Gartner, 2005), vatandaşlar ile temsilcileri arasındaki bağın zayıflayabilmesi (Olsen,2017) gibi aksaklıların meydana gelme ihtimali olsa da günümüz demokratik ülkelerinde temsili demokrasi teorisinin yaygın kullanım alanı bulduğu öne sürülebilmektedir. Bu çalışmada da temsili demokrasi uygulaması örneklerinden bir tanesi olan ABD'ye odaklanılmaktadır.

2. Demokrasi Algısı, Yolsuzluk Algısı, Kurumsal Güven ve Vergi Uyumu

Demokrasi algısı ve vergi uyumu ilişkisi çağdaş devletlerin siyasi ve ekonomik yapılarında günden güne daha büyük önem kazanan çok boyutlu bir ilişkidir. Bu ilişki, mükelleflerin vergiye karşı tutumlarıyla birlikte vatandaşın devletlerine duydukları güveni, demokratik süreçlerin işleyişini ve devletin meşruiyetini ifade etmektedir. Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesini esas alırken (Aktaş, 2015); vergi uyumu vergi mükelleflerinin vergi ile ilgili ödevlerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmelerini ifade eden kavramdır (Yurdadoğ vd., 2016).

Demokrasi algısı, vatandaşların demokratik kurum ve süreçlere ve değer yargılarına dair bakış açılarını ifade etmektedir. İlgili algı, bireylerin devletleriyle olan ilişkilerine şekil vermekte ve dolayısıyla vergiye olan uyumlarını doğrudan etkilemektedir. Demokrasinin hakim olduğu toplumlarda bireylerin devletlerine duydukları güven ve meşruiyet algı düzeyi yüksek olduğunda bu yüksek düzey vergi uyumunu da beraberinde getirmektedir (Didinmez ve Seçilmiş, 2018).

İlgili literatürde, Dünya Değerler Anketi (DDA) verileri kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalarda, Çevik (2012) analizinde politik kurumlara güven duymanın ve siyasal katılımın vergi uyumuna pozitif etki ettiğini tespit etmiştir. Yine Uğur ve Günay (2022) da çalışmalarında demokrasiye yüksek düzeyde önem atfetmek ile vergi uyumu arasında paralel yönlü bir ilişki bulunduğunu, yolsuzluk algısının ise bu ilişkiyi zayıflattığını değerlendirmiştir. İki çalışmada da vergi uyumunun sadece iktisadi faktörlerle ilişkili olmadığı; demokratik değerlere olan bağlılık, vatandaşın devletle olan ilişkisi ve kurumlara duyulan güvenin de belirleyici olduğu ileri sürülmektedir. Diğer çeşitli anketlerden elde edilen verilerle yapılmış olan irdelemelerde, Aybarç vd. (2019) akademisyenler üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada, demokrasi ile vergilendirme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiş; vatandaşların yönetime katılabilmelerinin ve hesap sorabilmelerinin gönüllü uyum düzeyini yükselttiğini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde, Türkiye geneli için yapılan çalışmada, Zenginobuz vd. (2010) vergi ödeme davranışı ile yönetişim, temsil ve demokratik hesap verebilirlik algılarının yakından ilişki içerisinde olduğunu saptamıştır.

Demokrasi-vergi uyumu ilişkisini inceleyen panel veri çalışmalarında Önder ve Dökmen (2023), 128 farklı ülke verisini; Demirkılıç vd. (2023), AB üyesi ve aday ülke verilerini, Taşdemir (2025) ise 56 gelişmekte olan ülke verisini kullanmıştır. Her üç incelemede de demokratikleşmenin hesap verebilirliği, şeffaflığı ve kurumsal etkinliği olumlu yönde etkilemek suretiyle vergileme kapasitesini güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, Nkundabanyanga vd. (2017), Uganda odaklı çalışmalarında hesap verebilirlik, hükümet etkinliği ve şeffaf bir vergi sisteminin vergi uyumunu pozitif yönde etkilediğini belirlemiştir.

Öz haliyle kamuda görev yapan bireylerin bu görevlerinden dolayı sahip oldukları izin ve yetkileri kötüye kullanmaları olarak tanımlanabilecek olan

yolsuzluk kavramı (Akdede, 2006:141) mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirip getirmeme kararları üzerinde etkili olabilen bir aktördür. Vergiler, devlet ile vatandaş arasındaki bir sözleşme niteliğindedir. Devlet vatandaşına kamusal mal ve hizmet sunarken; vatandaşı da vergisini ödeyerek bu mal ve hizmetin finansmanına katılmaktadır. Ancak yolsuzluk bu ilişkinin meşruiyetini olumsuz şekilde etkileyebilmektedir (Jahnke, 2017). Diğer deyişle, yolsuzluğun varlığı bireylerin devletlerine duydukları güveni zedeleyebilmekte, devletin adil olmadığı ve vergilerin kamunun yararına kullanılmadığı hissiyatı yaratabilmekte ve neticesinde vergiye olan uyumu azaltabilmektedir (Muehlbacher vd., 2011).

Zira ilgili alanda gerçekleştirilen çalışmaların hemen hemen hepsinde yolsuzluk ile vergi uyumu arasında ters yönlü bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin Türkiye örneğinde Giray (2005), Oral ve Sayın (2010) ile Bakırtaş (2012) çalışmalarında, yolsuzluğun vergi hasılat düzeyini düşürdüğünü, kayıt dışılığı ve vergi kaçırmayı teşvik ettiğini ve mükellefin kamu kurumlarına güvenini azaltarak vergi uyumunu olumsuz yönde etkilediğini tespit etmiştir. Öte yandan, Örücü vd. (2012) ile Taş ve İpek (2023) çalışmalarında OECD ülkelerine odaklanmış ve yolsuzluk algısı düzeyi arttıkça vergi açığında bir artışı da beraberinde getirdiğini değerlendirmiştir.

Makro seviyede ülkeleri karşılaştıran çalışmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Torgler ve Schneider (2009) 55 ülke verisi ile yaptıkları analizde yüksek düzey kurumsal kalitenin ve yolsuzluğun kontrol altına alınmasının kayıt dışı ekonominin hacmini düşürdüğünü tespit etmiştir. Kutbay vd. (2025), Türk Cumhuriyetleri odaklı çalışmalarında kurumsal kalite ile vergi gelirleri arasında pozitif yönlü bir ilişki; yolsuzluk ile vergi uyumu arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Yelboğa ve Özdemir (2025) ile Uğur ve Günay (2022) gibi çalışmalarda ise DDA verileri kullanılmıştır. Anılan ilk çalışmada, yolsuzluk algısı düzeyindeki artışın bireylerin vergi kaçırmayı doğru görme ihtimalini de arttırdığı belirlenirken; ikinci çalışmada da benzer şekilde, yolsuzluk algısı ile vergi uyumu arasındaki ters yönlü ilişki tespit edilmiştir. Diğer çeşitli anket verisi kullanılarak yapılan çalışmalarda da tutarlı sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, Augustine ve Enyi (2020), Nijerya'da yaptıkları çalışmada hükümete güvenin ve yolsuzluğun kontrol altına alınmasının vergiye gönüllü uyuma pozitif yönde etki ettiğini tespit etmiştir. Yine; Rosid vd. (2018), Endonezya odaklı çalışmalarında algılanan yolsuzluğun vergi uyumunu dolaylı olarak; vergi kaçırmaya yönelik tutumlar, öznel normlar ve davranışsal niyetler aracılığıyla olumsuz etkilediğini belirlemiştir. Jahnke (2017) ise Sahra Altı Afrika ülkelerinde küçük ölçekli yolsuzluk deneyimlerinin vergi uyum düzeyini düşürdüğünü ve bu etkinin kısmen vergi idaresine duyulan güvenin azalması vasıtasıyla olduğunu saptamıştır.

Güven unsurunun da, vergi idaresi ile mükellefler arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulabilmesindeki temel unsurlardan olduğu ifade edilebilmektedir. Kirchler, Hoelzl ve Wahl, 2008 yılında kaleme aldıkları çalışmalarında

"Kaygan Zemin Modeli"ni ortaya atmış ve vergi uyumunu iki temel faktöre dayandırmıştır; güç ve güven. Yazarlara göre yüksek kamu gücü olan vergileme ortamında zorunlu uyum düzeyi artarken; yüksek güven ortamında gönüllü uyum düzeyi artacaktır (Kirchler vd., 2008).

İlgili çerçevede, yüksek vergi uyum düzeyini yakalayabilme bağlamında da güven unsurunun büyük önem arz ettiğini ileri sürmek mümkündür. Zira vergi mükelleflerinin, yetkililerin toplumsal kolektifin çıkarlarını gözeteceğine ve kişisel çıkarlarından kaçınacağına güvenmeleri ve benzer şekilde, yetkililerin de vergi mükelleflerinin vergi beyannamelerinde dürüst ve doğru bilgi sunacağına güvenmeleri vergi uyum düzeyini yükseklere taşıyacaktır (Bornman, 2015:774).

Literatürde kurumsal güven ile vergi uyum düzeyi arasındaki ilişkiyi irdelemiş olan çalışmaların hemen hepsinde yüksek kurumsal güvenin yüksek vergi uyum düzeyini de beraberinde getireceği yönünde bulgulara rastlanmaktadır. Anket ve Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) kullanan çalışmalar benzer bulgular ortaya koymuştur. Örneğin Timothy ve Abbas'ın (2021), Endonezya için gerçekleştirdikleri analizde kamusal otoritelere duyulan güven ile vergi uyumu arasında pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Benzer şekilde Tjondro vd. (2019) de, Endonezya'da vergi idaresine duyulan güvenin gönüllü vergi uyum düzeyini direkt olarak artırdığını belirlemiştir. Aynı doğrultuda Nkundabanyanga vd. (2017) ise Uganda odaklı çalışmalarında hesap verebilirliğin, hükümet etkinliğinin ve şeffaf vergi sisteminin varlığının vergi uyum düzeyini arttırdığını ortaya koymuştur.

Benk ve Budak (2012), Türkiye'de Kaygan Zemin Modelini test ederek vergi idaresine duyulan güvenin gönüllü vergi uyumunu pozitif yönde etkilediğini değerlendirmiştir. Yılmaz Uğur (2024) ise güven unsurunun vergi uyumuna olumlu etkisini doğrulamış, vergi otoritesinin gücünün bu ilişkide anlamlı bir düzenleyici etkisinin olmadığını belirlemiştir. Yine, benzer şekilde Bornman (2015), çeşitli ülkelerdeki anket çalışmalarını ve deneysel çalışmaları sistematik olarak incelemiş ve vergi idaresine duyulan güven ile vergiye gönüllü uyum düzeyi arasında tutarlı ve pozitif bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir.

Çevik (2012), DDA verilerini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmasında, politik kurumlara duyulan güvenin vergi uyumunu artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Uğur ve Günay (2022) ise DDA verileriyle yaptıkları çalışmada, polis ve silahlı kuvvetlere duyulan güvenin vergi uyum düzeyini yükselttiğini belirlemiştir. Benzer şekilde Torgler vd. (2007), DDA verileri ve deneysel yöntemlerden elde ettikleri verileri birlikte kullandıkları çalışmanın sonucunda kamu kurumlarına duyulan güvenin vergi uyumunu artırdığını tespit etmiştir.

Uluslararası ülke verilerini kullanan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Taşdemir (2025) çalışmasında, 56 gelişmekte olan ülke için panel veri analizi yapmış ve hükümete duyulan güvenin vergi uyumunu arttırdığını belirlemiştir. Kutbay vd. (2025), Türk Cumhuriyetleri odaklı çalışmalarında, kurumsal kalite ve kamusal güvenin vergi hasılatını artırdığını

değerlendirmiştir. Yine, Torgler ve Schneider (2009) ise 55 ülke verisini kullanarak yaptıkları çalışmada, kurumsal kalite ve güven düzeyindeki artışın kayıt dışılıktaki azalışı ve vergi uyumundaki artışı da beraberinde getirdiğini saptamıştır.

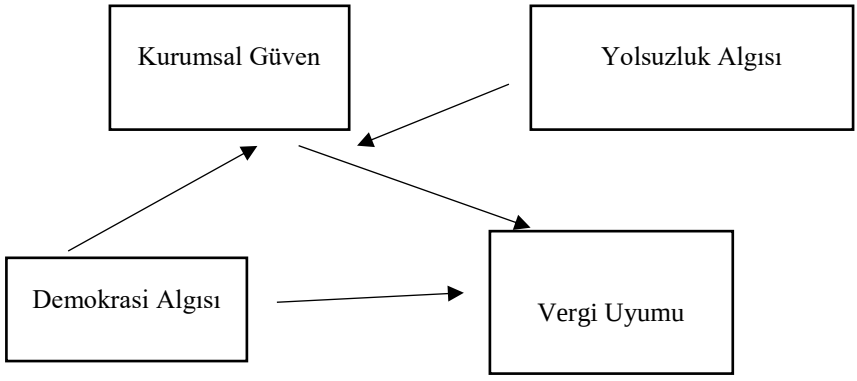
Genel olarak değerlendirildiğinde; demokrasi algısı, yolsuzluk algısı ve kurumsal güven unsurlarının vergi uyumu üzerinde birbirleriyle ilişkili ve tamamlayıcı etkileri olduğunu ileri sürmek olanaklıdır. Literatürde yer alan çalışmaların büyük çoğunluğu, demokratik değerlerin güçlendiği, hesap verebilirlik ve şeffaflığın olduğu, yolsuzluğun kontrol altına alındığı ve kamu kurumlarına duyulan güvenin yüksek olduğu toplumlarda vergi uyumu düzeyinin de yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ek olarak yolsuzluk algısının yükselmesi, devletin meşruiyetine ve kamu kurumlarına duyulan güveni olumsuz etkilemekte ve mükelleflerin vergi ödeme yönündeki isteğini azaltmaktadır. Bu durum, vergi uyumunun yalnızca ekonomik saiklerle açıklanamayacağını; aynı zamanda demokratik yönetişim, kurumsal kalite, vatandaş-devlet ilişkileri gibi unsurların da hesaba katılması gerektiğini göstermektedir.

3. Yöntem

3.1 Araştırmanın Tasarımı

Bu araştırma, demokrasi algısı ile vergi uyumu ilişkisini açıklamada yatay kesit verisiyle yapılan nicel bir araştırma deseni kullanmaktadır. Araştırmada kurulan model, demokrasi algısı ile vergi uyumu ilişkisini açıklamada kurumsal güven değişkenlerinin aracılık etkisine ve ayrıca yolsuzluk algısının kurumsal güven ile vergi uyumu ilişkisindeki düzenleyici rolüne sahiptir. Modelin analizi Hayes'in PROCESS Model 14 çerçevesine uygun bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın görseli Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1: Araştırma Modeli



3.2. Veri Seti ve Örneklem

Araştırmada kurulan model için, DDA 7. dalga kapsamında Amerika Birleşik Devletleri'ne uygulanan veri seti tercih edilmiştir. Bu seçim işleminin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu sebeplerden en önemlisi DDA'nın ABD için ulusal bir temsiliyete sahip olmasıdır. DDA uluslararası bir araştırma projesi olup, birçok farklı ülkede gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen anket, bireylerin siyasal kültür, sosyal değerler, demokratik tutumlar, yönetim algıları, aile hayatı, hayatın anlamı, dini inanç gibi birçok geniş yelpazedeki tutumları içermektedir (Snoep, 2008: 209). Bu durum DDA'nın tercih edilmesinde ikinci önemli nedendir. DDA'da veri toplama süreci, her ülkede standart bir örnekleme çerçevesinde yürütülmekte olup, veriler kamuya açık, ikincil veri statüsündedir. ABD için toplanan veriler, yetişkin nüfusu temsil edecek bir tabakalı olasılıklı örnekleme yöntemi ile elde edilmiş olup, yüz yüze ya da online olarak toplanmıştır. Bu nedenle araştırma verisi etik kurul gerektirmemektedir (Haerpfer vd., 2022).

Araştırma değişkenlerine bağlı olarak veri seti toplam 2596 katılımcıdan oluşmakta olup bu veri setinde eksik değerler "sistem-missing" olarak ele alınmıştır. Bu durum sonucunda analize giren veri adedi 2454'tür. Ele alınan tüm değişkenlerin puanlama sistemleri kontrol edilerek her bir değişkenin puanlama sisteminin yukarı yönlü olarak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Böylelikle elde edilen yüksek puan değerleri o değişken için yüksek algıyı belirtecektir. DDA'da değişkenler için seçimler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Değişkenler ve Kodlama Yapıları

Değişken	DDA Kod	Soru Metni (Özet)	Ölçek Aralığı	Kodlama	Anlamı
Demokrasi Algısı-X	Q251	Bu ülke bugün ne kadar demokratik yönetilmektedir? (1=Hiç demokratik değil, 10=Tamamen demokratik)	1–10	1=Hiç demokratik değil … 10=Tamamen demokratik	Yüksek skor=daha yüksek demokrasi algısı
Vergi Uyumu-Y	Q180	Fırsat(ın) olursa vergi kaçırılması (doğru mudur)?	1–10	1=Asla haklı/doğru değil … 10=Her zaman haklı/doğru	Yüksek skor=daha fazla vergi kaçırmayı haklı/doğru bulma (ters yönlü)
Kurumsal Güven-Mahkemeler-M1	Q70	Mahkemelere ne kadar güveniyorsunuz?	1–4	1=Çok güveniyorum … 4=Hiç güvenmiyorum	Yüksek skor=daha düşük güven
Kurumsal Güven-Hükümet-M2	Q71	Hükümete ne kadar güveniyorsunuz?	1–4	1=Çok güveniyorum … 4=Hiç güvenmiyorum	Yüksek skor=daha düşük güven
Kurumsal Güven-Siyasi Partiler-M3	Q72	Siyasi partilere ne kadar güveniyorsunuz?	1–4	1=Çok güveniyorum … 4 Hiç güvenmiyorum	Yüksek skor=daha düşük güven

Değişken	DDA Kod	Soru Metni (Özet)	Ölçek Aralığı	Kodlama	Anlamı
Kurumsal Güven-Parlamento-M4	Q73	Parlamentoya ne kadar güveniyorsunuz?	1–4	1 Çok güveniyorum … 4=Hiç güvenmiyorum	Yüksek skor= daha düşük güven
Kurumsal Güven-Kamu Hizmeti-M5	Q74	Kamu hizmetine ne kadar güveniyorsunuz?	1–4	1=Çok güveniyorum … 4=Hiç güvenmiyorum	Yüksek skor= daha düşük güven
Kurumsal Güven-Seçimler-M6	Q76	Seçimlere ne kadar güveniyorsunuz?	1–4	1=Çok güveniyorum … 4=Hiç güvenmiyorum	Yüksek skor= daha düşük güven
Yolsuzluk Algısı-W	Q112	Bu ülkede yolsuzluk ne düzeydedir? (1=Hiç yolsuzluk yok, 10=Çok yaygın yolsuzluk var)	1–10	1=Hiç yolsuzluk yok … 10=Çok yüksek yolsuzluk	Yüksek skor= daha yüksek yolsuzluk algısı

Bu çalışmada kullanılan değişkenler, ülkelerin nesnel kurumsal performanslarından ziyade bireylerin demokratik işleyişe, kamu kurumlarına, yolsuzluğa ve vergi davranışlarına yönelik algılarını yansıtmaktadır. Vergi uyumu literatüründe bireysel mali davranışların yalnızca ekonomik teşviklerin ve kurumsal yapıların nesnel özellikleriyle değil, aynı zamanda bireylerin bu yapılara ilişkin algılarıyla da şekillendiği kabul edilmektedir. Bu kapsamda demokrasi algısı, katılımcıların yaşadıkları siyasal sistemin demokratiklik düzeyine ilişkin genel değerlendirmelerini yansıtan Q251 kodlu "Bu ülke bugün ne kadar demokratik yönetilmektedir?" ifadesi ile ölçülmüştür. Freedom House veya V-Dem gibi nesnel demokrasi endekslerinden farklı olarak bu gösterge; bireylerin demokratik işleyişe, kurumsal meşruiyete, hesap verebilirliğe ve hukukun üstünlüğüne ilişkin öznel değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Bu yönüyle Q251 değişkeni, demokrasinin nesnel kurumsal özelliklerinden ziyade vatandaşların temsili demokrasinin işleyişine ilişkin algılanan demokratik performansını yansıtan öznel bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte demokrasi çok boyutlu bir kavram olup seçim süreçleri, siyasal katılım, sivil özgürlükler ve hukukun üstünlüğü gibi farklı bileşenleri içermektedir. Bu nedenle Q251 göstergesi, demokrasinin tüm boyutlarını kapsamlı biçimde ölçmekten ziyade, katılımcıların demokratik işleyişe ilişkin genel algılarını yansıtan öznel bir vekil değişken (proxy) olarak değerlendirilmelidir.

Araştırmada bağımlı değişken olan vergi uyumu, Q180 maddesi aracılığıyla ölçülmüştür. İlgili ifadenin Türkçe karşılığı "fırsat(ın) olursa vergi kaçırılması (doğru mudur?)" şeklinde yer almakla birlikte orijinal İngilizce formunda "cheating on taxes if you have a chance" biçiminde ifade edilmektedir. Maliye literatüründe yasal yollarla vergi yükünü azaltmayı ifade eden vergiden kaçınma (tax avoidance) ile yasa dışı olan ve vergi mevzuatının ihlal edilmesini içeren vergi kaçırma (tax evasion) kavramları birbirinden

ayrılmaktadır. Orijinal formdaki "cheating on taxes" ifadesi açık biçimde vergi kaçırma davranışını hedef almaktadır. Bu doğrultuda Q180 değişkeni, bireylerin fiili vergi ödeme davranışını değil, vergi kaçırmayı ne ölçüde meşru gördüklerine ilişkin tutumsal eğilimlerini yansıtan bir gösterge olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle ilgili değişken, vergi uyumunun davranışsal boyutundan ziyade, vergi uyumuna yönelik tutumsal eğilimlerin ve vergi ahlakının dolaylı bir göstergesi olarak ele alınmıştır.

Kurumsal güven değişkenleri, katılımcıların mahkemelere, hükümete, siyasi partilere, parlamentoya, kamu hizmetlerine ve seçimlere duydukları güven düzeyini yansıtmaktadır. Yolsuzluk algısı değişkeni ise bireylerin ülkelerindeki yolsuzluğun yaygınlığına ilişkin öznel değerlendirmelerini ifade etmektedir.

Tablo 1'de değişkenlerin puanlama sistemine bakıldığında; Q180 ve Q70-76 değişkenleri aşağı yönlü ters bir kodlamaya sahiptir. Bu durumda daha yüksek puan, düşük güven ve daha yüksek vergi kaçırma eğilimini göstermektedir. Fakat Q251 ile Q112 değişkenleri yukarı yönlü puanlamaya sahiptir. Model çıktılarını yorumlamada kolaylık ve akıcılık olabilmesi adına her bir değişkenin puanlama sistemi yukarı yönlü olacak şekilde yeniden kodlanmıştır. Böylece tüm değişkenlerde yüksek puanın "yüksek algı/güçlü düzey" anlamına gelmesi sağlanmıştır.

Ayrıca değişkenlerin ölçüm aralıkları farklılık göstermektedir. Bazı değişkenler 1-10 aralığında bazıları ise 1-4 aralığında ölçülmektedir. Hayes'in PROCESS makrosu (Model 14) standartlaştırılmış katsayıları vermediğinden, farklı ölçek yapılarına sahip değişkenleri doğrudan karşılaştırmak mümkün değildir. Bunun yanı sıra Model 14'te hem aracılık hem de düzenleyici etkiler vardır. Etkileşim değişkeninin sahip olduğu katsayı ölçek farklılıklarından kaynaklı olarak etkilenebilecektir. Analiz aşamasına geçmeden önce, etkileşim terimlerinin yorumlanabilirliğini artırmak ve değişkenler arasındaki farklı ölçek aralıklarının etkisini azaltmak amacıyla tüm değişkenler standartlaştırılmış ve z puanlarına dönüştürülmüştür. Ayrıca PROCESS Makro Model 14 doğrudan standartlaştırılmış katsayılar üretmediğinden, elde edilen katsayıların karşılaştırılabilirliğini sağlamak amacıyla bu dönüşüm tercih edilmiştir.

3.3. Analiz Süreci

Araştırma modelinin analizi, SPSS 26 programı ve Hayes'in PROCESS makrosu (Model 14) kullanımıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz süreci öncelikle verilerin hazırlanmasının ardından aracı ve düzenleyici etkilerin ortaya çıkarılması ve devamında ise koşullu dolaylı etkilerin incelenmesi aşamalarından oluşmaktadır.

Verilerin hazırlığı safhasında değişkenlere ait cevaplanmayan ölçümler kayıp veriler olarak işlendikten sonra her bir değişkenin aldığı puanlama yukarı yönlü olarak yeniden kodlandırılmıştır. Ardından her bir değişken için z puanları oluşturulmuştur. Analiz safhasında Model 14 çerçevesinde aracılık ve koşullu dolaylı etkilerin hesaplanabilmesi amacıyla 5.000 bootstrap örneklemesi kullanılmıştır. Elde edilen doğrudan, dolaylı ve koşullu dolaylı

etkiler, %95 güven düzeyinde bias-corrected bootstrap güven aralıkları üzerinden değerlendirilmiştir (Preacher ve Hayes, 2008; Hayes, 2022). Bootstrap yaklaşımı, dolaylı etkilerin örnekleme dağılımına ilişkin normallik varsayımına daha az bağımlı olması nedeniyle sonuçların örnekleme dalgalanmalarına karşı dayanıklılığını değerlendirmede güçlü bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

Düzenleyici değişkenin aracılık modelinde hangi düzeylerde etkili olduğunu belirlemek amacıyla düşük (−1 SD), orta (0 SD) ve yüksek (+1 SD) yolsuzluk algısı düzeyleri için koşullu etkiler hesaplanmış ve karşılaştırılmıştır. Ayrıca araştırmada modele dâhil edilen birden fazla aracı değişken aynı anda analiz edilmiştir.

4. Bulgular

Bulgular bölümü, araştırma modelinde yer alan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri, değişkenler arası temel ilişkiler, aracı etkiler ve yolsuzluk algısının düzenleyici rolüne ait çıktıları içermektedir.

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon

Değişkenlere ait bilgilerin orijinal haliyle verilmesi daha anlaşılır olacağı için tüm değişkenlerin DDA'daki ilk haline ait bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	N	Min	Max	Mean	SD	Skewness	Kurtosis
Demokrasi Algısı (Q251)	2541	1	10	6,05	2,23	-0,37	-0,32
Vergi Uyumu (Q180)	2572	1	10	2,11	1,92	2,09	4,23
Mahkemelere Güven (Q70)	2567	1	4	2,39	0,77	0,14	-0,34
Hükümete Güven (Q71)	2579	1	4	2,92	0,91	-0,43	-0,70
Siyasi Partilere Güven (Q72)	2571	1	4	3,14	0,62	-0,49	1,03
Parlamentoya Güven (Q73)	2569	1	4	3,09	0,66	-0,43	0,50
Kamu Hizmetlerine Güven (Q74)	2552	1	4	2,64	0,72	0,00	-0,32
Seçimlere Güven (Q76)	2565	1	4	2,66	0,80	-0,11	-0,45
Yolsuzluk Algısı (Q112)	2579	1	10	7,83	2,10	-0,80	0,04

Tanımlayıcı istatistiklere göre değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin çoğunluğu (Trochim ve Donnelly, 2006; Field, 2000, 2009; Gravetter ve Wallnau, 2014) kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer almaktadır. Vergi uyumu Q180 değişkeninin pozitif çarpıklık ve yüksek basıklık göstermesi, katılımcıların vergi kaçırmayı doğru bulmadıklarını ifade etmektedir. Bu çıkarımı destekleyen bir çıktı da değişkenin ortalamasıdır.

Yolsuzluk algısı Q112 değişkeninde ise sola çarpık bir dağılım görülmektedir. Bu durum, katılımcıların önemli bir bölümünün ülkedeki yolsuzluk düzeyini yüksek olarak algıladığını göstermektedir.

Modelde yer alan değişkenlere ait temel ilişkileri belirleyebilemek adına korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir ve sonuçlar Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Çalışma Değişkenlerinin Korelasyon Matrisi

Değişkenler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.Demokrasi Algısı (Q251)	1	-0,045*	-0,165**	-0,304**	-0,117**	-0,181**	-0,104**	-0,293**	-0,168**
2.Vergi Uyumu (Q180)		1	0,106*	0,029	-0,022	0,017	0,080**	0,050*	-0,072**
3.Mahkemelere Güven (Q70)			1	0,254**	0,312**	0,324**	0,441**	0,425**	0,234**
4.Hükümete Güven (Q71)				1	0,361**	0,427**	0,189**	0,308**	0,158**
5.Siyasi Partilere Güven (Q72)					1	0,637**	0,431**	0,387**	0,218**
6.Parlamentoya Güven (Q73)						1	0,454**	0,374**	0,285**
7.Kamu Hizmetlerine Güven (Q74)							1	0,440**	0,197**
8.Seçimlere Güven (Q76)								1	0,288**
9.Yolsuzluk Algısı (Q112)									1

Not: *p< 0,05; **p< 0,01 (two-tailed).

Korelasyon analizi bulgularında, demokrasi değişkeni tüm güven değişkenleri ile negatif ve anlamlı bir ilişki ortaya koymaktadır. Bu durum, ölçek yönü gereğince demokrasi algısı yüksek bireylerin kurumlara daha fazla güvendiği şeklinde yorumlanabilmektedir. Vergi uyumu değişkeni ile demokrasi algısı arasında ise düşük düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ve bu da demokrasi algısı yüksek bireylerin vergi kaçırmayı doğru görme eğilimlerinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Kurumsal güven değişkenleri kendi aralarında pozitif ve orta-yüksek düzeyde ilişkiler sergileyerek kavramsal bir bütünlük içinde olduklarını göstermektedir. Yolsuzluk algısı ile kurumsal güven değişkenleri arasındaki korelasyonlar pozitif görünse de ölçeklerin yönü gereği bu bulgu yolsuzluk algısı arttıkça kurumlara olan gerçek güvenin azaldığı şeklinde yorumlanmalıdır. Korelasyon analizinin genel sonuçları değerlendirildiğinde, aracılık ve düzenleyici etki analizleri için gerekli temel koşulların sağlandığı söylenebilmektedir.

4.2. Aracı Etki ve Koşullu Dolaylı Etki Analizi

Demokrasi algısının X (Q251) vergi uyumuna Y (Q180) olan ilişkisinde kurumsal güven değişkenlerinin M1-6 (Q70-76) aracılık etkisi, X'in doğrudan Y'ye etkisi ve yolsuzluk algısının W (Q112) güven değişkenleri ile vergi uyumu üzerindeki ilişkisindeki düzenleyici etkisi Hayes PROCESS

makrosuyla elde edilmiştir. 5000 bootstrap örneklemesi ve %95 güven aralığı seçilmiştir. Tüm model katsayıları a, b ve c yolları tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 4: Demokrasi Algısı (X) ile Kurumsal Güven (M1-6) İlişkisi: a Yol Katsayıları

Aracı Değişken (M)	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
M1-Mahkemeler (Q70)	0,1686	0,0199	8,478	0,000	0,1296	0,2077
M2-Hükümet (Q71)	0,3025	0,0192	15,792	0,000	0,2650	0,3401
M3-Siyasi Partiler (Q72)	0,1204	0,0199	6,039	0,000	0,0813	0,1595
M4-Parlamento (Q73)	0,1853	0,0197	9,416	0,000	0,1467	0,2239
M5-Kamu Hizmetleri (Q74)	0,1084	0,0200	5,428	0,000	0,0692	0,1475
M6-Seçimler (Q76)	0,2959	0,0193	15,353	0,000	0,2581	0,3337

Demokrasi algısı tüm kurumsal güven değişkenleri üzerinde pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Bu durum, aracılık analizinde gerekli olan "a yolu" koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Tablo 5: Kurumsal Güven (M1-6) ile Vergi Uyumu (Y) İlişkisi: b Yol Katsayıları

Aracı Değişken (M)	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
M1-Mahkemeler (Q70)	0,1156	0,0236	4,893	0,000	0,0693	0,1619
M2-Hükümet (Q71)	0,0186	0,0234	0,796	0,426	-0,0273	0,0646
M3-Siyasi Partiler (Q72)	-0,0890	0,0270	-3,297	0,001	-0,1419	-0,0360
M4-Parlamento (Q73)	0,0229	0,0283	0,811	0,418	-0,0325	0,0784
M5-Kamu Hizmetleri (Q74)	0,0753	0,0249	3,024	0,003	0,0265	0,1241
M6-Seçimler (Q76)	0,0091	0,0248	0,367	0,713	-0,0396	0,0578

"b yolu"nda yalnızca M1, M3 ve M5 anlamlıdır. Bu durumda aracılık etkisi M1, M3 ve M5 değişkenleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablo 6: Demokrasi Algısının Vergi Uyumuna olan Doğrusal Etkisi: c Yol Katsayısı

Etki	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
Demokrasi Algısı→ Vergi Uyumu X → Y	0,0273	0,0217	1,257	0,209	-0,0153	0,0699

"c yolu"nun anlamsız olması modelde doğrudan etkinin olmadığını bildirmektedir. Bu durumda bu bulgu, modelin tam aracılıkla uyumlu bir yapıya sahip olduğunu bildirmektedir.

Tablo 7: Yolsuzluk Algısının (W) Aracılık Üzerindeki Düzenleyici Etkisi: MxW Katsayıları

Etkileşim (M × W)	β	SE	t	p	Sonuç
M1 × W	-0,0495	0,0239	-2,068	0,039	Anlamlı
M2 × W	0,0310	0,0235	1,318	0,188	Anlamsız
M3 × W	0,0544	0,0266	2,045	0,041	Anlamlı
M4 × W	-0,0166	0,0286	-0,581	0,561	Anlamsız

Etkileşim (M × W)	β	SE	t	p	Sonuç
M5 × W	0,0111	0,0234	0,475	0,635	Anlamsız
M6 × W	-0,0432	0,0237	-1,820	0,069	Sınırda

Yolsuzluk algısı, yalnızca M1 ve M3 değişkenleri için anlamlı bir düzenleyici etki göstermektedir. Bu nedenle koşullu dolaylı etki analizleri M1 ve M3 değişkenleri üzerinden yürütülmüştür.

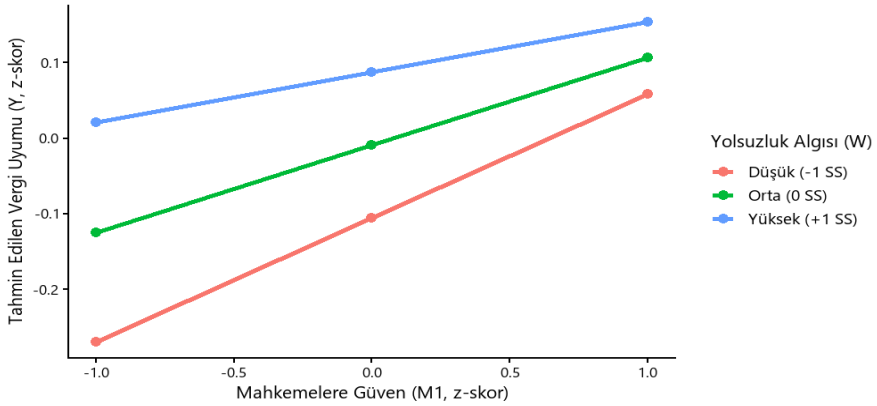
Kurulan model, vergi uyumundaki varyansın %3,6'sını açıklamaktadır ($R^2 = 0{,}036$). Bu aşamadan sonra, yolsuzluk algısının farklı düzeylerinde aracılık etkilerinin nasıl değiştiğini incelemek amacıyla koşullu etki analizlerine geçilmiştir. Bu analizlere ilişkin bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 8: Mahkemeler (M1) ile Vergi Uyumu (Y) İlişkisinde Yolsuzluk Algısı: b Yolunun Koşullu Etkisi

Yolsuzluk (W) Düzeyi	Etki (b)	Std. Hata	t	p	LLCI	ULCI
Düşük (−1 SD)	0,1644	0,0351	4,68	<0,001	0,0956	0,2332
Ortalama (0 SD)	0,1156	0,0236	4,89	<0,001	0,0693	0,1619
Yüksek (+1 SD)	0,0668	0,0316	2,11	0,034	0,0049	0,1287

Adalet sistemine güven ile vergi uyumu ilişkisinde **(M1 → Y)** yolsuzluk arttıkça ilişkinin zayıfladığı görülmektedir. Bu durumun nedeni yüksek yolsuzluk algısı olarak yorumlanabilmektedir.

Şekil 2: Mahkemeler (M1) ile Vergi Uyumu İlişkisinde (Y) Yolsuzluk Algı Düzeyleri



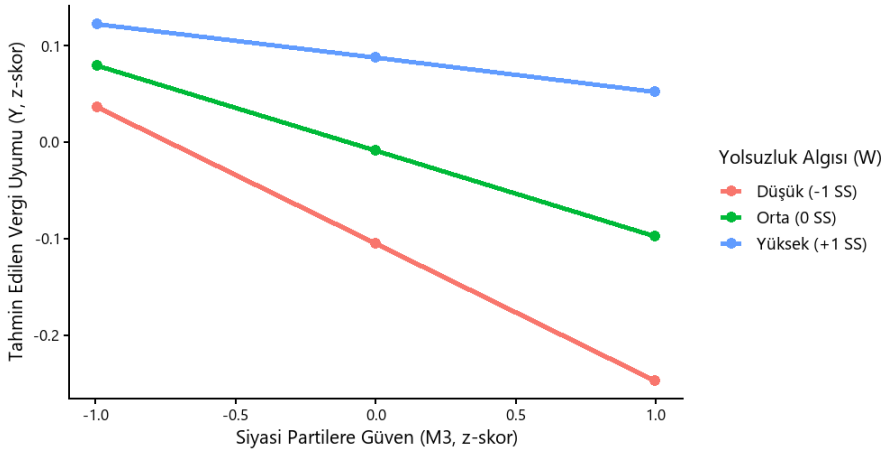
Şekil 2'de yolsuzluk algı düzeyleri yüksek (+1 SD), ortalama (0, SD) ve düşük (-1 SD) olmak üzere üç farklı boyutta ele alınarak adalet sistemine güven ile vergi uyumu ilişkisinin görseli açıklanmaktadır. Bu görsele göre yolsuzluk düzeyi arttıkça eğim azalmakta ve böylelikle de mevcut ilişki zayıflamaktadır.

Tablo 9: Siyasi Partiler (M3) ile Vergi Uyumu (Y) İlişkisinde Yolsuzluk Algısı: b Yolunun Koşullu Etkisi

Yolsuzluk (W) Düzeyi	Etki (b)	Std. Hata	t	p	LLCI	ULCI
Düşük (−1 SD)	−0,1426	0,0359	−3,98	<0,001	−0,2130	−0,0723
Ortalama (0 SD)	−0,0890	0,0270	−3,29	0,001	−0,1419	−0,0360
Yüksek (+1 SD)	−0,0353	0,0394	−0,89	0,370	−0,1125	0,0419

Yolsuzluk düzeyi arttıkça siyasi partilere güven ile vergi uyumu ilişkisi anlamlılığı yitirmektedir. Düşük yolsuzluk düzeyinde M3, güçlü bir belirleyici iken yolsuzluk düzeyinin artması ile güçlü etki ortadan kalkmaktadır.

Şekil 3: Siyasi Partiler (M3) ile Vergi Uyumu (Y) İlişkisinde Yolsuzluk Algı Düzeyleri



Şekil 3'teki görsel, yolsuzluk algısının merkezileştirilmesi ile birlikte düşük (-1 SD), ortalama (0 SD) ve yüksek (+1 SD) yolsuzluk değerlerinin siyasi partilere güven aracı değişkeni ile vergi uyumu değişkeni arasındaki ilişkisindeki etkisini göstermektedir. Tablo değerleri ile benzer bir biçimde yolsuzluk seviyesi düşük olduğunda siyasi partilere güven vergi uyumunu güçlü bir biçimde açıklar iken yolsuzluk seviyesi arttıkça eğim azalmakta ve ilişki anlamlılığı yitirmektedir.

Tablo 10: Yolsuzluk Algısı Düzeylerine Göre Mahkemeler (M1) İçin Koşullu Dolaylı Etki (a×b)

W Düzeyi	Dolaylı Etki	BootSE	LLCI	ULCI
Düşük (-1 SD)	0,0277	0,0071	0,0147	0,0428
Orta (0 SD)	0,0195	0,0048	0,0109	0,0295
Yüksek (+1 SD)	0,0113	0,0061	0,0001	0,0242

Tablo 10 verileri, demokrasi algısının adalet sistemine güven aracılığı ile vergi uyumunu açıklamadaki dolaylı etkisinin yolsuzluğun farklı düzeyleri için nasıl değiştiğini bildirmektedir. Bulgular, yolsuzluk algısının düşük (−1 SD) olduğu koşulda dolaylı etkinin görece güçlü ve anlamlı olduğunu (a×b = 0,0277; %95 GA [0,0147; 0,0428]), yolsuzluk algısı ortalama düzeydeyken etkinin azaldığını (a×b = 0,0195; %95 GA [0,0109; 0,0295]) ve yüksek yolsuzluk algısı (+1 SD) koşulunda dolaylı etkinin belirgin biçimde zayıfladığını göstermektedir (a×b= 0,0113; %95 GA [0,0001; 0,0242]). Bu sonuçlar, yolsuzluk algısının artması ile birlikte adalet sistemine güven değişkeninin aracılık rolünün zayıfladığını göstermektedir.

Dolaylı etkinin yolsuzluk algısına göre anlamlı bir biçimde değişip değişmediğini belirleyebilemek adına Hayes (2015, 2022) tarafından önerilen modere edilmiş aracılık indeksi (Index of Moderated Mediation-IMM) incelenmiştir. Bu durum için elde edilen IMM değeri -0,0083'tür. IMM değeri için kabul gören evrensel bir ölçüt olmasa da bu indeks moderatör değişken ile dolaylı etkinin doğrusal ilişkini ele almakta ve değerlendirme işlemini bootstrap güven aralıkları üzerinden yapmaktadır. Elde edilen bootstrap %95 güven aralığı sıfırı sınırda içermesi (BootLLCI= −0,0177; BootULCI=0,0009) modere edilmiş aracılık etkisinin istatistiksel olarak sınırda olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, yolsuzluk algısının artmasıyla birlikte dolaylı etkinin azaldığı yönündeki bulguları desteklemekte, fakat yorumlama işleminde temkinli olunmasına işaret etmektedir.

Tablo 11: Yolsuzluk Algısı Düzeylerine Göre Siyasi Partiler (M3) İçin Koşullu Dolaylı Etki (a×b)

W Düzeyi	Dolaylı Etki	BootSE	LLCI	ULCI
Düşük (-1 SD)	-0,0172	0,0058	-0,0301	-0,0068
Orta (0 SD)	-0,0107	0,0043	-0,0203	-0,0034
Yüksek (+1 SD)	-0,0042	0,0056	-0,0164	0,0057

Modelde tespit edilen ikinci aracı değişken olan siyasi partilere güven (M3) değişkeninin, düzenleyici değişken olan yolsuzluk algısına göre modeldeki koşullu dolaylı etkilerine (a×b yolu) ait bulgular Tablo 11'de sunulmaktadır. Bulgular incelendiğinde; yolsuzluk algısının düşük (−1 SD) ve orta düzeyde (0 SD) olduğu, koşullarda koşullu dolaylı etkinin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir (a×b = −0,0172; %95 GA [−0,0301; −0,0068]; a×b = −0,0107; %95 GA [−0,0203; −0,0034]). Bununla birlikte yolsuzluk algısı düzeyinin artmasıyla birlikte koşullu dolaylı etkinin mutlak büyüklüğünün azaldığı ve yüksek yolsuzluk algısı (+1 SD) koşulunda bu etkinin istatistiksel olarak anlamlılığını yitirdiği anlaşılmaktadır (a×b = −0,0042; %95 GA [−0,0164; 0,0057]). Bu bulgular, yolsuzluk algısının artmasıyla birlikte siyasi partilere güven değişkeninin modeldeki aracılık rolünün zayıfladığını göstermektedir.

Tablo 11 bulgularının değerlendirilmesinde dikkate alınan IMM değeri 0,0066 olup, bu değere ilişkin bootstrap %95 güven aralığı [-0,0007; 0,0145] olarak elde edilmiştir. Bu durumda koşullu dolaylı etki, diğer bir ifadeyle dolaylı etkideki düzenleyici etki, istatistiksel olarak sınırda bir anlamlılık düzeyine işaret etmektedir. Güven aralığının sıfırı sınırda içermesi, elde edilen bulguların güçlü yorumlar yapılması açısından sınırlı olduğunu göstermekte ve bu nedenle yorumlama sürecinde temkinli olunması gerektiğine işaret etmektedir.

Araştırma bulgularının dayanıklılığını değerlendirmek amacıyla ek analizler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, ana analizlerde kullanılan 5.000 bootstrap örneklemine ek olarak analizler 10.000 bootstrap örneklemi kullanılarak yeniden yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar, katsayıların yönü, büyüklüğü ve istatistiksel anlamlılığı açısından temel bulguların değişmediğini göstermiştir. Özellikle demokrasi algısının mahkemelere duyulan güven (M1) ve siyasi partilere duyulan güven (M3) aracılığıyla vergi uyumu üzerindeki koşullu dolaylı etkisine ilişkin bulguların farklı bootstrap örneklem büyüklükleri altında da korunduğu görülmüştür.

Bununla birlikte modere edilmiş aracılık indekslerine ilişkin bootstrap güven aralıklarının her iki analizde de sıfırı sınırda içermesi nedeniyle ilgili bulguların yorumlanmasında temkinli olunması gerektiği değerlendirilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, elde edilen sonuçlar araştırma bulgularının farklı bootstrap tekrar sayıları altında kararlı ve dayanıklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

5. Tartışma

Bu çalışmada gerçekleştirilmiş olan analizler sonucunda dört temel bulguya ulaşılmıştır. İlk olarak, artan demokrasi algısı kurumsal güveni de arttırmaktadır. İkincisi, mahkemelere, siyasi partilere ve kamu hizmetlerine duyulan kurumsal güven, vergi uyumu ile önemli bir ilişki ve kısmi aracı etki göstermektedir. Üçüncüsü, yolsuzluk algısı, kurumsal güven ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi güçlü olmayan bir etkiyle zayıflatmakta ve düzenleyici bir rol sergilemektedir. Son olarak ise, yolsuzluk algısı arttıkça kurumsal güvenin aracı etkisi azalmaktadır.

İlgili çerçevede, demokrasi algısı dolaylı bir şekilde kurumsal güven aracılığıyla vergi uyumunu etkilemektedir. Bu bulgu, Taşdemir (2025), Aybarç vd. (2019), Nkundabanyanga vd. (2017), Çevik (2012) ve Zenginobuz vd.'nin (2010) ampirik çalışmalarında ulaştığı bulgularla örtüşmektedir. Diğer bir ifadeyle ulaşılan bulgular birbirleriyle tutarlıdır.

Yine, bu çalışmanın mahkemelere, siyasi partilere ve kamu hizmetlerine duyulan kurumsal güvenin aracı rolü ile ilgili bulgusu; Benk ve Budak (2012), Tjondro vd. (2019), Timothy ve Abbas (2021), Bornman (2015) ve Torgler vd. (2007) bulgularıyla benzer doğrultudadır ve uyum göstermektedir.

Son olarak Rosid vd. (2018), Jahnke (2017), Augustine ve Enyi (2020), Yelboğa ve Özdemir (2025), Uğur ve Günay (2022), Kutbay vd. (2025) ve Taş ve İpek'in (2023) çalışmalarında ulaştıkları bulgular, bu çalışmada

ulaşılmış olan yolsuzluk algısı arttıkça güven ve vergi uyumu arasındaki ilişkinin zayıfladığına dair bulguyu destekler niteliktedir.

Sonuç

Bu çalışma, demokrasi algısı, kurumsal güven, yolsuzluk algısı ve vergi uyumu arasındaki ilişkileri koşullu dolaylı etki modeli çerçevesinde incelemiştir ve vergi uyumunun yalnızca demokratik değerlere bağlı olarak açıklanamayacağını ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, demokrasi algısının bazı kurumsal güven boyutları aracılığıyla dolaylı etkiler meydana getirdiğini göstermektedir. Bu sonuç, vergi uyumunun demokratik ilkelerin varlığından çok, bu ilkelerin vatandaşlar tarafından hangi kurumsal mekanizmalar aracılığıyla algılandığına bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, yargı bağımsızlığına ve tarafsızlığına duyulan güvenin, düşük yolsuzluk algısı ile birlikte değerlendirildiğinde vergi uyumunu desteklediğini göstermektedir. Ayrıca siyasi partilere yönelik güvenin yeniden tesis edilmesinin vergi uyumu açısından önemli bir unsur olduğu ve bu sürecin yolsuzlukla mücadeleye yönelik araç ve politikalarla eş zamanlı olarak yürütülmesi gerektiği söylenebilmektedir.

Bu doğrultuda bütçe kullanımı, kamu harcamaları ve siyasi finansman süreçlerinde daha fazla şeffaflık sağlanmalı; mahkemelere duyulan güvenin vergi uyumu üzerindeki olumlu etkisi dikkate alınarak yargı bağımsızlığına ilişkin kamuoyu algısını güçlendirecek stratejiler geliştirilmelidir. Bununla birlikte, siyasi partilere ve kampanya finansmanına ilişkin düzenlemelerde hesap verebilirlik mekanizmaları güçlendirilmeli, yolsuzluk algısını azaltacak uygulamalar hayata geçirilmeli ve vergi uyumunu artırmaya yönelik stratejiler yalnızca denetim ve yaptırım odaklı değil, aynı zamanda kurumsal güveni güçlendirecek politikalarla desteklenmelidir.

Bir başka ifadeyle, vergi politikalarının yalnızca teknik düzenlemelere odaklanması yerine, kurumsal meşruiyeti güçlendiren yapısal reformlarla desteklenmesinin daha etkili sonuçlar doğuracağı savunulabilmektedir.

Araştırma sonuçları, vergi uyumunun kurumsal güvenin niteliğine ve yolsuzluk algısının düzeyine duyarlı, koşullu ve seçici bir yapı sergilediğini göstermektedir. Elde edilen bulgular, kurumsal güvenin homojen bir kavram olmadığını ve demokratik kurumlar ile bireysel mali davranışlar arasındaki ilişkinin ancak kurum temelli ve bağlamsal bir bakış açısıyla açıklanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, vergi uyumu literatürüne hem kuramsal hem de ampirik düzeyde özgün bir katkı sunmaktadır.

Birçok çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle araştırma, yatay kesit verisine dayanan bir tasarıma sahiptir. Bu nedenle elde edilen bulgular, değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve gücü hakkında bilgi sunmakla birlikte zaman boyutunun dikkate alınmaması nedensel çıkarımlar yapılmasını sınırlandırmaktadır.

İkinci olarak, araştırmada kullanılan veriler DDA'nın yedinci dalgası kapsamında ABD'den elde edilmiştir. Bu nedenle bulgular yalnızca ABD bağlamını yansıtmaktadır. Demokratik kurumların işleyişi, siyasal kültür ve vergi sistemleri ülkeden ülkeye farklılık gösterebildiğinden, sonuçların farklı kurumsal yapılara sahip ülkelere genellenmesi sınırlıdır.

Üçüncü olarak, vergi uyumu değişkeni doğrudan gözlemlenen davranışlar yerine, bireylerin vergi kaçırmayı ne ölçüde doğru gördüklerine ilişkin tutumları üzerinden ölçülmüştür. Bu durum, vergi davranışının algısal boyutunu yansıtmakta olup gerçek vergi ödeme davranışına ilişkin doğrudan bilgi sunmamaktadır.

Dördüncü olarak, kurulan modelin vergi uyumundaki varyansın sınırlı bir bölümünü açıkladığı görülmektedir ($R^2 = \%3{,}6$). Bununla birlikte vergi uyumu; ekonomik faktörler, denetim ve ceza algısı, gelir düzeyi, sosyal normlar ve bireysel ahlaki değerler gibi çok sayıda değişkenin birlikte etkisiyle şekillenen çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu çalışmada model, özellikle kurumsal güven ve algısal faktörler üzerine kurgulanmıştır. Bu nedenle açıklanan varyansın görece düşük düzeyde kalması çalışmanın kuramsal kapsamı ile uyumlu bir durum olarak değerlendirilebilmektedir.

Gelecekteki araştırmalarda, öncelikle nedensel ilişkilerin daha güçlü biçimde incelenebilmesi amacıyla boylamsal veriler kullanılabilir. Böylece değişkenler arasındaki ilişkilerin zaman içerisindeki dinamik yapısı daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilecektir.

Ek olarak, farklı ülkeler arasında karşılaştırmalı analizler yapılarak yolsuzluk algısının düzenleyici rolü test edilebilir. Özellikle yüksek ve düşük yolsuzluk algısına sahip ülkelerin karşılaştırılması, koşullu dolaylı etki yapısının farklı kurumsal bağlamlarda geçerliliğine ilişkin daha güçlü kanıtlar sağlayacaktır.

Ayrıca, siyasi partilere duyulan güven ile vergi uyumu arasındaki negatif ilişkinin arkasındaki mekanizmalar nitel araştırma yöntemleri kullanılarak daha derinlemesine incelenebilir. Özellikle popülist söylemler, vergi afları beklentisi ve siyasal kutuplaşma gibi faktörler, bu ilişkiyi açıklayabilecek potansiyel değişkenler olarak değerlendirilebilecektir.

Kaynakça

Akdede, S.H. (2006), "Corruption and Tax Evasion", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(2), 141-149.

Aktaş, M. (2015), "Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 87-105.

Alm, J., Jackson, B.R. ve McKee, M. (1992), "Estimating the Determinants of Taxpayer Compliance with Experimental Data", *National Tax Journal*, 45(1), 107-114.

Allingham, M.G. ve Sandmo, A. (1972), "Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis", *Journal of Public Economics*, 1, 323-338.

Andreoni, J., Erard, B. ve Feinstein, J. (1998), "Tax Compliance*", Journal of Economic Literature*, 36(2), 818-860.

Augustine, A.A. ve Enyi, E.P. (2020), "Control of Corruption, Trust in Government, and Voluntary Tax Compliance in South-West, Nigeria", *Management Studies*, 8(1), 84-97.

Aybarç, S., Selim, S. ve Arslan, N.S. (2019), "Vergilendirme ve Demokrasi Arasındaki İlişkinin Analizi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Örneği", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (TBMM'nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı), 241-266.

Bakırtaş, D. (2012), "Yolsuzluğun Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), 87-98.

Benk, S. ve Budak, T. (2012), "Power and Trust As Determinants of Voluntary Versus Enforced Tax Compliance: Empirical Evidence for the Slippery Slope Framework from Turkey", *African Journal of Business Management*, 6(4), 1499-1505.

Borck, R. (2004), "Stricter Enforcement May Increase Tax Evasion", *European Journal of Political Economy*, 20(3), 725-737.

Bornman, M. (2015), "The Determinants and Measurement of Trust in Tax Authorities As a Factor Influencing Tax Compliance Behaviour", *Journal of Economic and Financial Sciences*, 8(3), 773-790.

Christie, E. ve Holzner, M. (2006), *"What Explains Tax Evasion? An Empirical Assessment Based on European Data"*, Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche (WIWW) Working Paper, 40, The Vienna Institute for International Economic Studies .

Clotfelter, C.T. (1983), "Tax Evasion and Tax Rates: An Analysis of Individual Returns", *The Review of Economics and Statistics*, 65(3), 363-373.

Çevik, S. (2012), "Mükellefin Devlet ve Toplumla Etkileşimi, Bireysel Normlar ve Vergi Ahlakı", *Maliye Dergisi*, 163, 258-289.

Demirkılıç, Y., Yıldız, F. ve Sağdıç, E.N. (2023), "Vergilendirme ve Demokrasi İlişkisinin Analizi: Avrupa Birliğine Üye ve Aday Ülkeler Örneği (2010-2020)", *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 457-483.

Didinmez, İ. ve Seçilmiş, E. (2018), "İdare-Mükellef İlişkilerinin Vergi Uyumu Üzerine Etkileri", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 105-128.

El-Wakil, A. ve McKay, S. (2020), "Disentangling Referendums and Direct Democracy: A Defence of the Systemic Approach to Popular Vote Processes", *Representation*, 56(4), 449-466.

Erol, G. (2019), "Avrupa Ülkelerinde Geri Çağırma Hakkı", *TBB Dergisi*, 141, 43-102.

Eser, H.B. ve Taylan, Ö. (2018), "Doğrudan ve Temsili Demokrasi Modelleri Üzerine Bir Eleştiri Denemesi", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 13, 283-298.

Field, A. (2000), *Discovering Statistics Using Spss For Windows*, New Delhi: Sage Publications.

Field, A. (2009), *Discovering Statistics Using SPSS*, London: SAGE.

Frey, B.S. ve Feld, L.P. (2002), *"Deterrence and Morale in Taxation: An Empirical Analysis"*, Cesifo Working Paper, 760, Center for Economic Studies and Ifo Institute.

Giray, F. (2005), "Yolsuzluk ve Yolsuzluğun Vergi Yapısı Üzerine Etkileri", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (32), 111-137.

Göktolga, O. (2014), "Demokrasinin Demokratikleştirilmesi: Yerel Doğrudan Demokrasi Uygulamaları", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 97-116.

Graetz, M.J. ve Wilde, L.L. (1985), "The Economics of Tax Compliance: Fact and Fantasy", *National Tax Journal*, 38(3), 355-363.

Gravetter, F. ve Wallnau, L. (2014), *Essentials of Statistics for The Behavioral Sciences (8th ed.)*, Belmont: Wadsworth.

Haerpfer, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano, J., Lagos, M., Norris, P., Ponarin, E. ve Puranen B. (2022), *World Values Survey Wave 7 (2017-2022)*, Cross-National Data-Set. Version: 4.0.0. World Values Survey Association, DOI: doi.org/10.14281/18241.18

Hashimzade, N., Myles, G.D. ve Tran-Nam, B. (2012), "Applications of Behavioural Economics to Tax Evasion", *Journal of Economic Surveys*, 27(5), 941-977.

Hayes, A.F. (2022), *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach (Vol.3)*. New York: The Guilford Press.

Hayes, A.F. (2015), "An Index and Test of Linear Moderated Mediation", *Multivariate Behavioral Research*, 50(1), 1-22.

Hocaoğlu, H., Koca, G., Behdioğlu, S. ve Demirhan, M. (2023), "Vergi Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Dematel Yöntemi ile Analizi: Kütahya İli Örneği", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (58), 145-168.

Jahnke, B. (2017), *"How Does Petty Corruption Affect Tax Morale in Sub-Saharan Africa? An Empirical Analysis"*, WIDER Working Paper, 2017/8, World Institute for Development Economics Research.

Karakoç, R. Ve Özden, M. (2020), "Demokrasi Anlayışında Yeni Bir Yaklaşım: Müzakereci Demokrasi", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 579-598.

Kirchler, E., Hoelzl, E. ve Wahl, I. (2008), "Enforced Versus Voluntary Tax Compliance: The Slippery Slope Framework", *Journal of Economic Psycholgy*, 29, 210-225.

Koch, M. ve Gartner, S.S. (2005), "Casualties and Constituencies: Democratic Accountability, Electoral Institutions, and Costly Conflicts", *Journal of Conflict Resolution*, 49(6), 874-894.

Kutbay, H., Yavuzer, M.T. ve Aksoy, E. (2025), "Türk Cumhuriyetlerinde Kurumsal Kalitenin Vergi Gelirlerine Etkisi: Panel Veri Analizi", *Maliye Dergisi*, 189, 161-186.

Lisi, G. ve Pugno, M. (2011), "Tax Morale, Entrepreneurship, and the Irregular Economy", *AUCO Czech Economic Review*, 5(2), 116-131.

Malcolm, F. (2021), "Democratic Legitimacy and the Competence Obligation", *Moral Philosophy and Politics*, 8(1), 109-130.

Muelbacher, S., Kirchler, E. ve Schwarzenberger, H. (2011), "Voluntary Versus Enforced Tax Compliance: Empirical Evidence from the Slippery Slope Framework", *European Journal of Law and Economics*, 32, 89-97.

Nkundabanyanga, S.K., Mvura, P., Nyamuyonjo, D., Opiso, J. ve Nakabuye, Z. (2017), "Tax Compliance in a Developing Country: Understanding Taxpayers' Compliance Decision by Their Perceptions", *Journal of Economic Studies*, 44(6), 931-957.

Olsen, J.P. (2017), "Democratic Accountability and the Terms of Political Order", *European Political Science Review*, 9(4), 519-537.

Oral, B. ve Sayın, F. (2010), "Mali Yolsuzluğun Yansımaları: Türkiye İçin Eşbütünleşme Analizi", *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (52), 141-176.

Önder, M. ve Dökmen, G. (2023), "Demokrasi ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Ampirik Analiz", *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 13-30.

Örücü, A.İ., Aysu, A. ve Bakırtaş, D. (2012), "Yolsuzluğun Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Analizi", *Maliye Dergisi*, 163, 539-556.

Papadopoulos, Y. (2007), "Problems of Democratic Accountability in Network and Multilevel Governance", *European Law Journal*, 13(4), 469-486.

Preacher, K.J. ve Hayes, A.F. (2008), "Asymptotic and Resampling Strategies for Assessing and Comparing Indirect Effects in Multiple Mediator Models", *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891.

Pujol, F. ve Molero, J.C. (2005), *"Walking inside the Potential Tax Evader´s Mind"*, Faculty Working Papers, 1, Universidad de Navarra/Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales.

Rosid, A., Evans, C. ve Tran-Nam, B. (2018), "Tax Non-Compliance and Perceptions of Corruption: Policy Implications for Developing Countries", *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 54(1), 25-60.

Snoep, L. (2008), "Religiousness and Happiness in Three Nations: A Research Note", *Journal of Happiness Studies*, 9, 207-211.

Taş, S. ve İpek, S. (2023), "Vergi Açığını Etkileyen Faktörler: Seçilmiş OECD Ülkelerine Yönelik Bir Analiz", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 21(49), 526-558.

Taşdemir, Y. (2025), "Mutlu Vatandaş, Daha Uyumlu Vergi Mükellefi Olabilir Mi? Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analizi", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 508-529.

Timothy, J. ve Abbas, Y. (2021), "Tax Morale, Perception of Justice, Trust in Public Authorities, Tax Knowledge, and Tax Compliance: A Study of Indonesian SMEs", *Journal of Tax Research*, 19(1), 168-184.

Tjondro, E., Patuli, L., Andrianto, R. ve Julitha, D. (2019), "Trust, Perception of Service Climate, and Voluntary Cooperation", *Journal of Economics and Business*, 2(3). 593-607.

Torgler, B. (2002), Direct Democracy Matters: Tax Morale and Political Participation, *Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association Proceedings* içinde, Washington: National Tax Association, 50-59.

Tosuner, M. ve Demir, İ.C. (2009), "Vergi Ahlâkinin Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1-15.

Torgler, B. ve Schneider, F. (2009), "The Impact of Tax Morale and Institutional Quality on the Shadow Economy", *Journal of Economic Psychology*, 30(2), 228-245.

Torgler, B., Schaffner, M. ve Macintyre, A. (2007), *"Tax Compliance, Tax Morale and Governance Quality"*, CREMA Working Paper, 2007-17, Center for Research in Economics, Management and the Arts.

Trochim, W.M. ve Donnelly, J.P. (2006), *The Research Methods Knowledge Base (3rd ed.)*, Cincinnati: OH:Atomic Dog.

Tunç, H. (2008), "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1113-1132.

Uğur, C.Y. Ve Günay, H.F. (2022), "Türkiye'de Vergi ahlakının belirleyenlerine yönelik bir inceleme", Ş. Karabulut (der.), *Ekonomi ve Finans Alanındaki Uygulamaların Ampirik Sonuçları* içinde, Bursa: Ekin Yayınevi, 1–14.

Wahl, I., Kastlunger, B., Muehlbacher, S. ve Kirchler, E. (2007), *"Why Pay Taxes? A Review of Tax Compliance Decisions"*, International Center for Public Policy Working Paper Series, 07-30, Georgia State University/Andrew Young School of Policy Studies.

Yelboğa, A. ve Özdemir, H. (2025), "Vergi Uyumunun Belirleyicileri: Etik ve Ekonomik Değerler, Sosyal Normlar ve Yolsuzluk Algısı", *Maliye Dergisi*, 189, 131-159.

Yılmaz Uğur, C. (2024), "Güven ve Vergi Uyumu İlişkisinde Gücün Düzenleyicilik Etkisi: Gümüşhane Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Araştırma", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(2), 457-472.

Yitzhaki, S. (1987), "On the Excess Burden of Tax Evasion", *Public Finance Quarterly*, 15(2), 123-137.

Yurdadoğ, V., Gökbunar, R. ve Tunçay, B. (2016), "Vergi Uyumunu Belirleyen Faktörlere Genel Bir Bakış", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(3), 805-816.

Zenginobuz, Ü., Adaman, F., Gökşen, F., Savcı, C. ve Tokgöz, M.E. (2010), *"Vergi, Temsiliyet ve Demokrasi İlişkisi Üzerine Türkiye'de Vatandaşların Algıları"*, Working Papers 2010/03, Bogazici University, Department of Economics.